

ÅBENT LAND

2021

ÅBENT LAND

Udgives af Pro-vins ApS
Borgergade 18
7860 Spøttrup

Mail: provins@pro-vins.dk
Telefon: 91550050

Layout: Pro-vins ApS.
Forside: Martin Frøsig, illustrator

Åbent Land

Åbent land, åbent hjerte
Plads til luft, ild, vand, jord – elementer i evig leg
Syn til horisonten skaber plads til store drømme
Syn til horisonten vækker nye længsler

I disse årtier er vi alle brobyggere
Vi har forladt et årtusinde, er på opdagelsesrejse ind i et andet
Vejen er usikker, fyldt med overraskelser
Vejen er vores at vandre sammen

Beslutninger fra det forrige årtusinde møder os igen og igen
En dybere forbundethed mellem altings væren gryr
Mellem mennesker og natur
Mellem land og by

Hanne Lindblad,
Strategisk kultur- og purpose rådgiver

Indhold

Indledning.....06

10 vandringer i det ydre og i det indre landskab.....10

01. På vejen..... 12

02. Gennem landet..... 16

03. I nærheden.....20

04. For fremtiden.....24

05. I cyberspace.....28

06. I fællesskab.....32

07. Mellem mennesker.....36

08. Om udsyn..... 40

09. I perspektiv.....44

10. Til eftertanke..... 50

Ydre plads og indre rum.....54

Indledning

Åbent Land

I vores arbejde med forskellige opgaver, der tager udgangspunkt i udviklingen af livet på landet lokalt og nationalt, har vi fra coronapandemiens start iagttaget de ting, der skete og sker blandt folk på landet. Vi har registreret, at folk har haft tanker, fået ideer og udviklet handlemåder, de gerne vil tage med videre i fremtiden. Vi har fundet denne konstruktive tilgang til forholdene stærkt motiverende.

Allerede under den første nedlukning af Danmark i foråret 2020 samlede vi en række iagttagelser fra folk på eller med tilknytning til landet i en publikation med titlen "TANKERÆKKER - om livet på landet under COVID-19". Med hjælp fra landboere og tre kunstnere, der gav interessante bidrag i form af foto, tegning og sangkomposition, perspektiverede vi ideer til både overordnede og konkrete tiltag, der på forskellige måder kan inspirere til at arbejde med udviklingen af livet på landet og til at fremme samspillet mellem land og by.

I Åbent Land har vi ladet de samme folk bygge videre på deres indledende iagttagelser fra den første nedlukning. Alle de medvirkende har på hver deres måde interesse for at skabe bevægelse i udviklingen af livet på landet, og vi har sammen med dem reflekteret yderligere over dagligdagen og fremtiden.

Åbent Land og TANKERÆKKER supplerer hinanden ved, at de to publikationer er blevet til under hhv. den første og den anden nedlukning af Danmark. Det samlede formål med de to publikationer er dels at give eftertiden et tidsbillede af livet på landet under coronapandemien eksemplificeret i en typisk landegn i Danmark, dels at give inspiration til samarbejde om den fremtidige udvikling af Danmark "uden for de store byer", men i det vigtige samspil mellem land og by.

Den første nedlukning i 2020

I 2020 resulterede den første nedlukning af landet i en lang række handlinger i lokalsamfundene. En kaldte det virkelyst, en anden motivation, en tredje spontanitet... Små projekter og tiltag syntes at skyde op alle vegne til gavn for fællesskabet, til gavn for sårbare - og til gavn for lokalsamfundet. Et sted syntes det kreative at blomstre op: Der blev spontant lavet en kunst- og landartudstilling langs landsbyens vandrestier og i skovene omkring byen. Hele hovedgaden var en morgen pyntet op med blomster, ligesom der løbende blev lavet små koncerter og happenings udenfor byens ældrecenter.

Andre steder iagttog man, hvordan lokalhandlen blev prioriteret, hvilket satte tanker i gang om, hvordan folk i krisetider påskønner at have de lokale erhvervs- og indkøbssteder. Det satte videre gang i, at man begyndte at tale med menneskene bag de lokale erhvervsvirksomheder om nye muligheder. De lokale butikker kunne være naturlige omdrejningspunkter for flere fællesskaber, og de kunne måske få flere funktioner i fremtiden. Det resulterede bl.a. i, at aktive landboere i tiden med tvungen afstand holdt projekt- og fællesmøder efter lukketid hos den lokale maskinservice- og salgsvirksomhed - i den store opvarmede maskinhal.

Flere oplevede, at få studieaktive unge familiemedlemmer hjem at bo i en periode, og unge mennesker oplevede livet på landet på en ny måde. Det gav anledning til at reflektere over nye og gamle udfordringer og potentialer, f.eks. afstande der måske ikke var så vanskelige at overkomme, som man troede, genoptagelse af gamle venskaber og forbindelser - og fordelene ved plads og åbne vidder.

Den anden nedlukning i 2021

Stemningen i 2021 oplevede vi som mere indadvendt og mere tankefuld, men også det syntes at bringe et udviklingsperspektiv med sig. Flere folk, vi var i kontakt med, italesatte, at coronaens nye opblussen i 2021 bragte dem ud af balance. De fandt det sværere at være i en ny nedlukning. Men mange fortalte også, at situationen fik dem til at tænke processer og projekter på andre måder. De så mere end før det indre og det mentale i et samspil med det sociale, og de mærkede et behov for og en lyst til at bringe sig selv ind i - og deltage i - fællesskabet på nye måder. Under den anden nedlukning var det som om, vi tænkte mere i helheder i forholdet mellem os selv og andre og i forholdet mellem det nære og alt det omgivende. Evnen og viljen til at se udviklingen i helheder var naturligvis ikke ny, men den syntes styrket.

Vi så eksempler på, hvordan landboerne bragte sig selv i spil på andre måder, og på hvordan helhedsperspektiver og fællesskab kom endnu mere i fokus. I et projekt opstartet umiddelbart inden den anden nedlukning blev lokalbefolkningen bedt om at byde ind ift., hvordan hverdagens mobilitet kunne optimeres, så hverdagslivet blev nemmere. Fokus var med andre ord på at gøre transporten mere bæredygtig end tidligere. (Mange kører alene afsted i deres bil på arbejde, og mange unge må ofte aflyse fritidsinteresser, fordi der ikke er kollektive tilbud, der kan fragte dem frem og tilbage). Til trods for at projektet var meget fokuseret i sin tilgang på teknisk mobilitet, mødte vi i lokalområdet en anden åbenhed, end vi typisk gør i sådanne projekter. Det var som om, at fokus på egne behov og utilfredshed med f.eks. den manglende busforbindelse var blevet sekundært. I stedet var der en kollektiv åbenhed og et ønske om, at projektets sigte blev bredt ud. I flere måneder under pandemiens afstandsskabende betingelser var det som om, at man var begyndt at se tingene i et bredere perspektiv: At vel er det "træls" med den skrantende kollektive trafik, men den sociale bæredygtighed kommer først. Den polarisering alle kendte til, men ingen italesatte, kom på dagsordenen: Kunne vi tænke fremtidens mobilitet her som en styrkelse og forankring af den sociale mobilitet? Hvor globaliseringen har ført verdens lande tættere sammen, har pandemien måske fået os til at forstå vigtigheden af at stå sammen – også hvor vi måske ikke har "set" det tidligere.

Vandringer og tanken bag

I Åbent Land lader vi hvert kapitel tage udgangspunkt i et geografisk sted og en vandring i dette område. Det handler om plads: Den plads på landet, som er givet - og er let tilgængelig - gennem naturen og (kultur)landskaber. Det handler om den betydning, pladsen har for livet, kreativiteten og samspillet mellem indre og ydre udvikling. Der er dog også kapitler med et par afstikere gennem landet og i cyberspace. Men vandringer i helt særlige områder, der har betydning for deltagerne, har formet de samtaler, der har skabt indholdet i Åbent Land. Indholdet er samlet i 10 kapitler, der i nogle tilfælde rummer samtaler med én deltager, nogle gange med to. Vi har været så heldige, at også to fra den yngre generation har givet et bidrag til Åbent Land i form af et essay og et digt.

De mange bidrag er ikke søgt samlet til konkrete emner og temaer eller omdannet til metoder, værktøjer eller lignende. De er tænkt som inspiration givet gennem betragtninger fra folk, der har en mening om livet på landet – nu og i fremtiden.

10 vandringer i det ydre og i det indre landskab

På vejen

"En rejse på tusinde mil begynder med det første skridt"

Lao Tsu

Birgitte Haahr Callesen

– sammendrag fra en samtale under vandring i og omkring Selde og Floutrup

Jeg mødes med Birgitte udenfor præstegården i Selde. Hun er for kort tid siden flyttet tilbage i den helt nye præstebolig sammen med sin familie. Hovedbygningen til præstegården blev i efteråret 2020 revet ned og en ny blev opført. Dermed føjer præstegården i Selde endnu et eksempel til de mange skimmelpagede præstegårde i Danmark, der i disse år i nogle tilfælde bliver renoverede, men som lige så ofte bliver revet ned.

”Vi skal gå den glade rute” siger Birgitte oplagt, da vi begiver os ud på Furvej, der er den gennemgående vej i byen. Jeg får lov til at gå med Calle, en stor, brun labrador. Calle æder alt, og det er en fornøjelse hele vejen. Birgitte skubber dejlige, lille Christian i en brun barnevogn, der står godt til Calles pels – og det er i øvrigt fuldstændigt tilfældigt. Fra Furvej drejer vi ind på Gl. Floutrupvej, der er en smal, ensrettet byvej med huse og haver tæt op til vejen – nye og gamle huse, tæmmede og befriede haver mellem hinanden. Solen skinner, og der sidder folk udenfor deres huse og slikker sol. En lille bitte hund hilser på kæmpestore Calle, og vi hilser også omkring os. Folk kender tydeligvis Birgitte, Christian og Calle, og jeg lader mig selv være en del af den imødekommenhed, de skaber.

Vores samtale kommer til at handle om vandring i det ydre og i det indre, for Birgitte er præst, og som hun siger: ”de af mine kollegaer, der er pilgrimspræster, oplever stor interesse – alle vil gerne vandre.” Det er ikke fordi, alle former for vandring nødvendigvis skal ses i et spirituelt lys, men vi taler om, at mange jo under coronaen begyndte at gå eller vandre, for det var det, vi kunne, og så fik vi samtidig motion.

”Men så tror jeg, mange har opdaget, hvad det fører med sig på den indre bane”, siger Birgitte. ”Vi har fået tid til at tænke under coronaen, og det kan være både godt og skidt at tænke meget. Men at gå en tur kan klare tankerne, man falder ligesom til ro, og der bliver plads til, at noget i den indre verden kan sætte retningen”. Samtidig er vi enige om, at en gåtur sammen med en anden eller sammen med flere giver plads til den gode samtale. Man bliver bevidst om og værdsætter, at man er i et fællesskab. Mange problemer kan vendes under en god gåtur med en ven. Men også som arbejdsredskab og som et kreativt, fagligt møderum har gåturen vundet indpas. Den traditionelle ”walk and talk” ses nu i et hav af varianter.

Vi kan ikke lade være med at tage en runde på, hvor heldig et landsbyområde som Selde er i den sammenhæng. Set i et udviklingsperspektiv for landsbyer, skal Selde-boerne ikke brande sig på at have naturen og det åbne land bogstavelig talt lige uden for døren, for det er der jo masser af landsbyer, der har. Men hvor har det dog været rart i tiden under pandemien bare at kunne gå direkte ud i det åbne landskab, lige når man havde lyst. Og hvor har det været dejligt at se alle de folk, der er begyndt at bruge landskabet aktivt på daglige gåture. Og det har endnu ikke været nødvendigt at ensrette stier og veje ud over det sædvanlige i Selde. Der er plads nok.

Vi fortsætter ud på Floutrupvej og går med marker på begge sider og op ad bakke. Birgitte guider nu og da mit blik: ”Se lige den gravhøj deroppe – den er jo som en bro”. Eller hun skaber forventning om, hvad vi får at se: ”Jeg går her så tit om morgenen med Marianne, og når vi kommer op på toppen, så siger vi til hinanden: Hvor er det dog godt, at vi bor lige her!”. Lige inden vi når toppen, rammer udsigten øjet, og det er næsten som en fysisk fornemmelse: Limfjorden og et skrånende kystlandskab erstatter med få skridt de tætte marker, og så har vi ellers panoramaudsigt over fjorden i den fortsatte vandring ned ad Kjeldgårdsvej. Vi taler om, at Limfjordslandskabet de fleste steder er et ”brugslandskab”, hvor markerne, vejene, gårdene og ikke mindst vindmøllerne fanger blikket. Det slår mig, at Birgittes glade rute følger landevejen hele vejen. Her er ingen afmærkede stier, rasteplasser, shelters, udsigtsbænke eller infotavler. Vi går forbi små skovveje og markveje, for dem er der også masser af, men vi tager dem ikke. Vi følger landevejen, og vi fylder godt, Calle, Christian og to snakkende kvinder. Men alle synes at dele vejen hensynsfuldt med hinanden, fra store landbrugsmaskiner til barnevogne.

”...at gå en tur kan klare tankerne, man falder ligesom til ro, og der bliver plads til, at noget i den indre verden kan sætte retningen”.

Birgitte fortæller mod turens slutning, hvor fjorden er kommet helt tæt på, og vi passerer ”Dørene til Selde”, om den oprindelige pilgrimsvandring i kristendommen. Pilgrimsvandringen var en bodsvandring, der gik til et helligt sted. Traditionen forsvandt i Danmark med Reformationen, idet Martin Luther så troen og ikke personlige gerninger (som f.eks. en bodsvandring til et sted) som en vej til Gud. Nu er pilgrimsvandringen tilbage og har længe nydt fremgang. Men den nutidige pilgrimsvandring er mere en rejse med forskellige grunde: Det er en bevægelse i naturen og landskabet, hvor man bliver bevidst om samhørigheden med naturen. Det er samtidig en bevidsthed om at være en del af en helhed og af et fællesskab. Endelig er det også det enkle ved vandringen, der giver tid til eftertanke og indre ro.

Skubbet på vej af coronaens restriktioner er det blevet endnu mere populært at vandre. I Danmark kan man rent faktisk pilgrimsvandre fra kirke til kirke, og der findes et utal af ruter i hele Danmark. Det er da en invitation til os alle til aktivt at bruge landevejene, landsbykirkerne og det danske landskab fra land til by, til at vandre i det ydre og nærme sig sit indre landskab.

Gennem landet

"Naturen er bedre end en gennemsnitslæge".

Kinesisk ordsprog

Line Kirk

– Skrevet af Line Kirk foråret 2021 efter en biltur fra København til Salling sammen med sin veninde. Line er født og opvokset i Nautrup, Skive Kommune og bosat i København, hvor hun arbejder som læge.

Turen til Salling føles altid meget lang. Denne gang har jeg selskab af min bedste veninde, der også skal hjem til sin familie, så tiden går hurtigt. Når vi når Herning, ved vi, at der ca. er én time igen, og fra de meget karismatiske rundkørsler i Skive slår mit system over på autopilot, fordi ruten er så velkendt.

Det er dejligt at have selskab, selvom jeg egentligt altid har haft det godt med at være alene – faktisk opsøgt det jævnligt. I kortere eller længere perioder. Derfor gik jeg ikke i panik, da jeg i starten af 2021 blev testet positiv for Covid-19 og så frem til hjemmeisolation på ubestemt tid. Jeg bor alene i en lejlighed, så der var ingen direkte kontakt til andre mennesker i den periode. De første dage havde jeg feber og sov meget, så tiden gik hurtigt. Da jeg blev mere frisk, kunne jeg faktisk nyde, at jeg ikke skulle andet end at blive helt symptomfri, men som tiden gik, steg rastløsheden. Trangen til at komme ud – og ikke mindst bestemme selv, hvornår jeg kunne, voksede. På min første vandretur, efter overstået infektion, mødte jeg en kvinde og vi faldt i snak. "Bænken her er det første sted, man kan høre lærken synge om foråret" fortalte hun og forklarede, at hun og hendes mand laver tv-programmer om naturen omkring dem. "Hvorfor tror du, at folk er begyndt at gå her under corona-pandemien?" spurgte hun. Som jeg ser det, lever vi mennesker under et vedvarende dilemma mellem selv at ville bestemme, samtidig med at den verden, vi lever i, er så kompleks, at det er helt urealistisk at skulle tage stilling til alt. Coronakrisen har betydet mange og hårde restriktioner, som vi reagerer på. Vores frihedsfølelse er truet. Nogle gør oprør, andre går. Mange søger mod naturen.

På turen gennem Salling kommer vi til et punkt, hvor udsigten over Harre Vig er fantastisk. Når der er vindstille og helt havblik, spejler kysten sig i fjorden, og hvis man er heldig, kan man se sæler her. Vi taler om det yderst mærkværdige i, at mennesker på trods af eksponentiel vækst af og tilgang til diverse hjælpemidler bliver mere og mere stressede. Vi kender begge nogen, der under coronakrisen har fået øjnene op for, at lykken ikke nødvendigvis ligger i at nå så meget som muligt, eller mødes med så mange som muligt.

Vi kører ned ad bakken ved Sundhøj og får udsigt over hele Glyngøre, der ligger så smukt på tangen ud i fjorden. Man kan skimte havnen, hvor bl.a. Kassehuset og Limfjordens hus virkelig er med til at skabe liv i byen. Jeg sætter min veninde af og kører det sidste stykke i stilhed. I Bysted står der et skilt mod Nautrup. Hvis man følger vejen længe nok, rammer man et skilt mod Nautrup, der peger den anden vej - uden at have passeret et byskilt. Men imellem disse skilte snor vejen sig, først til højre og så mod venstre op ad en stejl bakke, med kirken på højre hånd og herefter den gamle skole, der ligger overfor hesteklubben. Det hvidkalkede forsamlingshus midt i landsbyen har dannet ramme om mange gode stunder, lige fra byfester, barnedåb til 100 års-fødselsdag, da min far, jeg og min lillebror blev hhv. 60, 30 og 10 år. Fra festlokalet er der panoramaudsigt over hulkæ-

ret, hvor det vrirler med rådyr, fasaner og græssende heste.

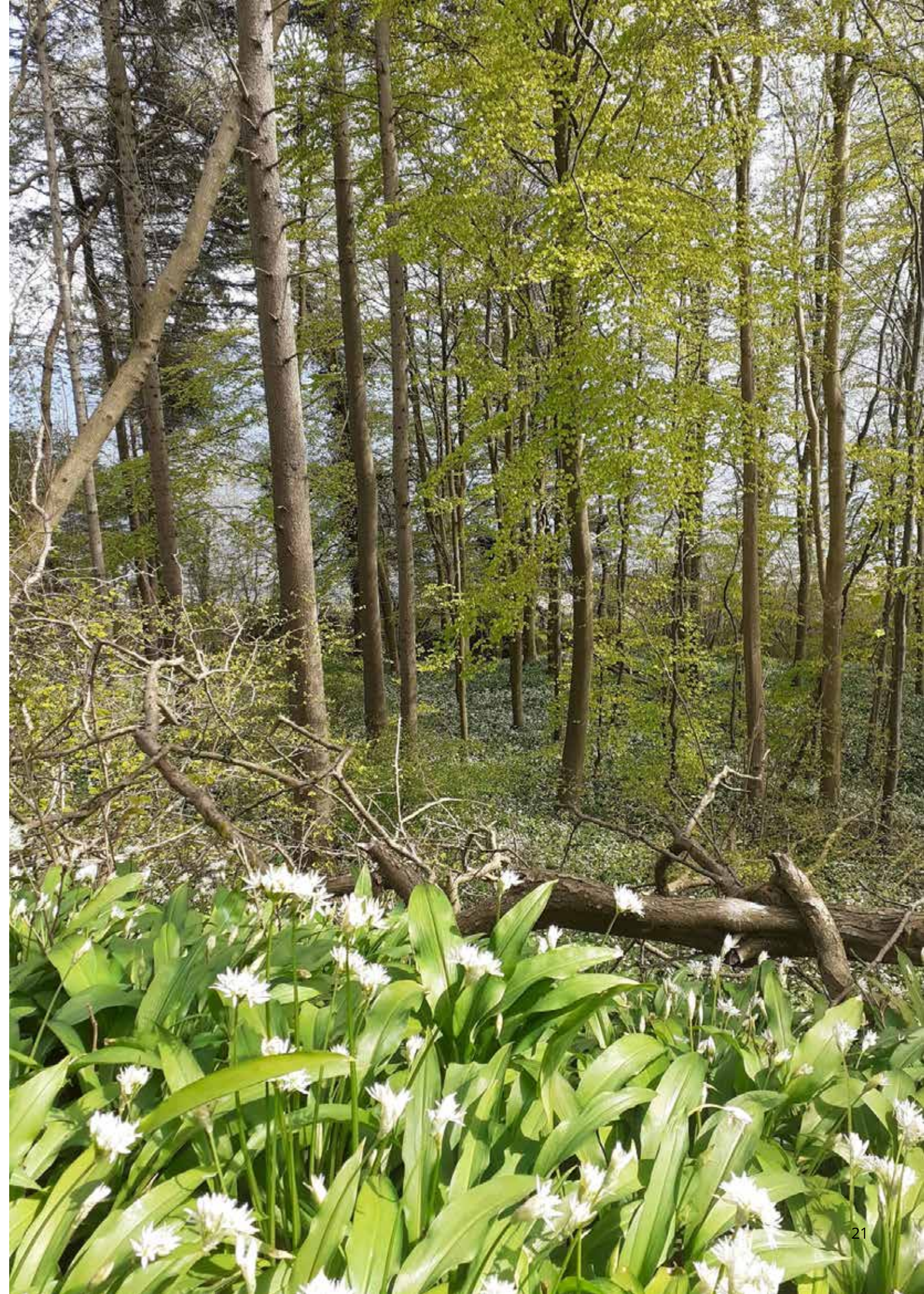
Huset ligger, hvor vejen slår en bugt. Hvidt med rødt tegl og dannebrogsvinduer. Køkkenhaven, de 6 høns og hanen Mads, der gør familien stort set selv forsynende og kærlighedsstien rundt i den lille skov, der netop nu springer ud og vrirler med anemoner. Endelig hjemme. Roen her står i skarp kontrast til hverdagen i København. Jeg kan lide den, kontrasten, og føler mig meget privilegeret over at have adgang til både storbyens pulserende liv med overflod af inputs og naturen samt stemningen på landet. Coronapandemien og de deraf følgende restriktioner har på mange måder fjernet gode grunde til at bo i byen: Det at være tæt på andre mennesker, kultur, fritidsaktiviteter og den evige summen af liv. Pandemien har visualiseret en skrøbelighed, der skabes ved at være tæt, som jeg tror at landdistrikterne vil vinde på i de kommende år.

"Vi taler om det yderst mærkværdige i, at mennesker på trods af eksponentiel vækst af og tilgang til diverse hjælpemidler bliver mere og mere stressede".

I nærheden

"Man må udnytte tiden, mens man har den".

Benny Andersen

Axel Pallesen

– sammendrag fra en samtale under vandring i Junget og ved Jungetgård strand.

Egentlig burde vi have sejlet denne tur og ikke vandret, for snakken drejer sig rigtig meget om Limfjorden og de mange sejlruiter langs og over fjorden, der er lige så talrige og ikke mindst oplevelsesrige som vandreruterne på land. Men det er en vandring sammen med Axel, der bor på et landsted ved Junget og bruger en stor del af sin fritid ved Jungetgård strand og på Limfjorden i en havkajak. Til gengæld har vi udsigten over fjorden på næsten hele turen, og solen glimter så dragende i vandet, at vi hele tiden er nødt til at standse og trække vejret ind og se ud over det hele. Sallings østkyst er betagende, og fra landsbyen Junget ad den snoede vej ned mod fjorden kan man se de lange kyststrækninger og Himmerland i det fjerne. Man passerer den kamtakke og hvidkalkede herregård, Jungetgård og den gamle sports- og festplads og kommer så ned til stranden. Her rejser Jungetgård skov sig mod nord i alt sit overvældende botaniske kaos og beskytter og beriger det område, lokalbefolkningen og besøgende i generationer har haft som et helt særligt sted til udflugter, festligheder og afslapning.

Axel kommer her ofte: "Nogle gange, når jeg henter vores børn fra skolen og børnehaven, så kører vi lige her omkring og smider nogle sten i vandet. Nogle gange tager vi også lige en tur herned om aftenen. Det må ikke være for sent, for de vil aldrig med hjem igen. Nogle gange tager jeg alene herned og bare sidder. Og så er der turene i havkajakken." Man kan ligefrem høre på stemmen, at det er så godt på så mange måder. Jeg spørger Axel, hvad han tænker på, når han er ude på sådan en kajaktur: "Jeg sætter mig ud og tømmer hovedet og bruger armene" er hans umiddelbare svar. Vandet giver ro. Der er en anden form for stilhed på vandet, og de lyde, der er, er ligesom anderledes. Man mærker vinden, vandet er tæt på, pagajen er i vandet, og der opstår en rytme i roningen. Tidligere på ugen har jeg set en overskrift i en avis, hvor der står, at Thise Mejeris udenlandske omsætning af økologiske oste steg med 20 procent i 2020. Det skyldes ifølge artiklen især en stor vækst i salget til almindelige dagligvarebutikker i Tyskland, Benelux og Norden. Mange mennesker har under coronapandemien købt lidt ekstra luksuriøst ind, og herved er også ekstra mange af Thises gode oste røget med ned i indkøbskurven. Axel er Innovations- og Teknologispecialist på omtalte mejeri få kilometer fra Junget. Jeg har derfor egentlig tænkt på at spørge ham om, hvordan han som ansat har oplevet denne eksportfremgang midt i en global krise. Men jeg glemmer fuldstændig den ellers spændende lokale-internationale arbejdsplads, da Axel først kommer til at tale om havkajakker. Han taler sig varm på alle de muligheder for ture, der er på vandet. Som udenforstående kan man godt have den umiddelbare opfattelse, at en tur i havkajak vel er en tur i havkajak. Men man kan sejle mange forskellige steder hen og følge ruter, der giver forskellige muligheder for oplevelser: "På den lange tur kan du f.eks. pejle efter kirken derovre og simpelthen tage over på den anden side. Op langs kysten byder på et helt andet landskab end ned langs kysten, og der er så mange rigtig fine steder at holde rast, f.eks. ved Eskov mod nord eller ved Sundsøre. Der ved færgelejet, hvor tungen går langt ud, kan du også på en meget kortere tur komme over på den anden side. Og du kan jo også ro rundt om Fur".

Ud over de mange forskellige steder er det så også sådan, forklarer Axel, at turene kan være af helt forskellig karakter: Der er den hurtige motionstur op langs kysten og tilbage igen – alt det den kan trække. Så er der den lange udflugtstur, hvor roen virkelig kommer over en, og hvor man mærker naturen omkring sig. Så er der turen sammen med andre, hvor man nyder oplevelsen i fællesskab. Og så er der legen på de dage, hvor vinden er til det, hvor du kan padle som en vild udad og så surfe ind på bølgene.

Jeg begynder at forstå, hvorfor det med at ro i havkajak er i så stærk stigning, for det lyder alt sammen rigtig dejligt. "Da jeg startede for 10 – 12 år siden, var der ikke nær så mange, der brugte vandet. Men heldigvis er der stadigvæk masser af plads på fjorden", griner Axel. Der kommer også flere og flere steder, hvor du kan få undervisning eller bare låne grej, og det er en god idé at være med i en klub, så der er styr på sikkerheden, og så du er i et fællesskab, hvor man kan få hjælp af hinanden. Mange klubber indgår også forskellige lokale samarbejder, så du får flere muligheder for at deltage i forskellige fællesskaber og aktiviteter.

Vi taler om den store styrke, vandet er for egnen, og at der fortsat er store udviklingsmuligheder og potentialer i at bruge Limfjorden rekreativt, samtidig med at vi skal passe godt på den. Coronaen åbnede op for at bruge naturen og for at være udenfor. Vi vil sikkert rykke endnu flere fritidsaktiviteter udenfor i fremtiden, og udstyr, grej, tøj osv. bliver hele tiden bedre og bedre. Ved Jungetgård strand er en gruppe i gang med at planlægge, hvor der kan laves en ny bålplads og et shelter. Rundt om i landet er der masser af lignende primitive overnatningssteder, og flere kommer til.

"Jeg er blevet opmærksom på, at jeg ikke gider at have så travlt".

"Jeg er blevet opmærksom på, at jeg ikke gider at have så travlt", fortæller Axel på hjemvejen. "Før gik man til 2-3 ting om ugen og var rigtig tit væk i weekenden. Vi brugte en masse tid på at komme frem og tilbage. Nu har vi lige været på en weekendtur, fordi vi skulle besøge nogen, og vi var alle sammen helt udbrændte mandag morgen".

"Faktisk bruger vi i stedet for det sted, hvor vi bor meget mere, og vi tager på små ture til steder i nærheden, til vandet eller i skoven. Nu skal vi være hjemme her i ferien, og børnene snakker om bålmad. Når jeg sidder udenfor derhjemme og skærer kød i stykker og skræller kartofler, så kommer mine børn og vil være med til at lave mad. Det tilbyder de altså ikke på samme måde inde i køkkenet."

Camping og bål i den nærmeste lysning, madkurv på den nærmeste gravhøj og badeture til den nærmeste strand. Det bringer jo barndoms minder frem hos mange. Men også på rejser i det fjerne, som mange af os gerne vil, er de oplevelser, man virkelig husker, ofte dem, hvor man fik lov til at komme ind i et lokalt liv. Når man mødte det menneske, der viste vej til den skjulte perle, der lå på netop den egn. Når man blev inviteret ind i fællesskabet i en fremmed familie og derfra måske videre ind i et helt landsbyfællesskab. Når man fik lov til at slå sit telt op i en ukendt baghave og fik et gratis måltid mad, der smagte ukendt og helt fantastisk. Der er i bevidstheden om, at det nære rummer en værdi, også en vej til udsyn og til at åbne op for andre. Jeg tror, Axel får givet sine børn både viden, udsyn og ro til at opleve livet og verden med videre.

For fremtiden

"Livet handler om at leve i nutiden, glæde sig til fremtiden og lære af fortiden".

Ukendt

Janne Fruergaard Keyes og datteren Smilla

- sammendrag fra en samtale under vandring på Ørslev Kloster og datteren, Smillas essay, der giver et øjebliksbillede af at være i pandemien.

"Hvad er statussymbol i dag? En elbil?". Det er Mik, der spørger os – og sig selv. Janne og jeg er færdige med vores vandring og er endt ved det store bord i en af stuerne på Ørslev Kloster. Jannes mand, Garry, og stedets altnuligmand, Mik, er med: Pause fra renoveringen af "Danmarks bedst bevarede nonnekloster". Historie og nutid mødes her, hvor samtaler handler om kunst, kultur, det nyeste fund – resterne af en trappe fra middelalderen – under gulvbrædderne i ét af værelserne – og om statussymboler blandt klimabevidste trendsættere.

Her er tomt for tiden. I hvert fald for arbejdsrefugiets gæster, der har brug for ro til at komponere, skrive, tegne. Håndværkerne udefra, Garry og Mik skal støve og regere det næste års tid. Klosterforvalter Janne Fruergaard Keyes er for en tid konverteret til byggestyrer. Dagligdagen er vendt op og ned for hele familien. Renoveringen måske mere end pandemien?

På en måde førte pandemien noget af middelalderen tilbage. Det handler om hastighed og radius: Livets hastighed og radius. Hverdagen dengang var ikke en dans på roser, men den gik langsommere, og man orienterede sig mod nærområdet. Det har pandemien bragt med sig, og det kan der komme meget godt ud af. "Nu er vi jo i forvejen meget knyttet til nærområdet. Både Garry og jeg brænder for klostret og pigerne går i skole her og til ridning oppe ved Mette. Men vi savner vores gæster på refugiet". Hun inviterer på rundvisning nogle gange midt i murbrokker og stilladser, for forvalterparret er enige om at bevare profilen: Ørslev Kloster er et gæstfrit sted.

"Midt i denne mærkelige tid, går det også op for mig, hvilke ting der betyder meget for mig, og jeg får øjnene op for nye ting".

Vi går ned ad alléen med vores hunde og slipper dem løs i parken bag de smukke låger, der er skabt af Mik, naturligvis. Mens hundene leger og pjasker i mudder, bevæger vi os op mod klosterskoven. Her finder vi små naturskulpturer, der er skabt af legende børns fantasi - i nuet" Her kommer flere nu", fortæller Janne mens vi går over den smukke snoede træbro over søen: "Det er godt, vi tit bare hopper ud i tingene, Garry og jeg. Alt det her var nok ikke blevet til noget, hvis vi skulle tænke i vedligeholdelse og drift". Parken, "Kvindsnapskoven" og "Snekken" – et kombineret madpakkehus og shelter formet som et omvendt vikingskib - er et populært sted. Her kommer områdets børn, klostergæster, lokale og andet godtfolk.

Vi snakker om, hvordan pandemien har føltes for børnene, og Janne fortæller, at den ældste datter har skrevet ned, hvordan det føltes for hende, og med dette stærke øjebliksbillede, der samtidig rummer optimisme for fremtiden, slutter klosterbesøget:

"Jeg husker tydeligt, da jeg så det første pressemøde om corona. Dengang havde jeg ingen ide om, hvad fremtiden ville bringe mig. Jeg anede ikke, at det næste år skulle blive så langt fra min normale hverdag som muligt.

Jeg skulle sove hos min bedstemor, for de næste tre dage skulle jeg på uddannelsesbesøg på Viborg katedralskole. Min bedstemor og jeg synes efterhånden, at det var ved at være træls at høre på al den snak fra pressemødet, og vi anede ikke, hvor seriøst det hele var. Det gik først op for os, da vi fik meldingen om, at de første var smittede, og at vi nu skulle være i karantæne de næste 14 dage.

Jeg følte, det var som en scene i en dårlig film, og virkeligheden havde svært ved at sive ind. Jeg skulle selvfølgelig ikke på uddannelsesbesøg alligevel, og det var kun den første ting som blev aflyst. Efter det startede lavinen af aflysninger.

De første uger af karantænen gik fint. Ja det var faktisk hyggeligt. Så var familien samlet, og der var god tid til hygge. Men efterhånden som tiden gik, og 14 dage blev til 60, så svandt håbet og humøret, og motivationen dalede drastisk. Nu var det pludselig ikke sjovt længere. Vennerne og familien i udlandet synes uendeligt langt væk, og dagene flød sammen.

Hjemmeskolen blev også en ny realitet, som skulle vise sig at blive den nye hverdag. Det var mærkeligt. Nu går jeg i 9. klasse, og er igen hjemsendt. Hverdagen står stadig på hjemmeskole, og denne gang er det ekstra hårdt. Nye spørgsmål bliver stillet. Hvad med eksamener, afslutning og fester? Hvad med min fremtid og mine venner? Der er så mange spørgsmål og bekymringer, og jeg får tit følelsen af, at jeg spiller min ungdom, med alle de ting som jeg gerne vil, men ikke må. Og det er hårdt, og derfor prøver jeg at fortælle mig selv, at jeg ikke er alene om dette, og at det gælder alle andre mennesker på min alder. Det hjælper lidt.

Selvom det er deprimerende med hjemmeskole, så får man også anderledes oplevelser, som kun prøves en gang i livet. Oplevelser jeg tænker, jeg engang kan underholde mine børnebørn med, om de "fortabte" år af min ungdom. En anderledes oplevelse, var fx en dansktime engang i februar. Her havde min dansklærer Karina planlagt, at alle skulle vælge en ting og præsentere, som for én selv symboliserer frihed.

Jeg valgte at vise min hund Una og mit flygel frem på webcam for hele klassen, Tea viste sin hest Chanel frem, Nicolai gav et nummer på sin rockguitar, Cecilie gav rundvisning i hendes kostald og Sisse fortalte om hendes romantiske Twilight-bog.

Det var en vildt sjov oplevelse, og på en måde følte jeg mig tættere på de andre end før, selvom vi var hver for sig bag en skærm. Sådant en oplevelse havde man aldrig oplevet i den normale skolegang. Festerne fylder også en del, og i denne tid er det så enormt nemt at misforstås. Det er svært at holde en fest kun for fem mennesker, når man allerhelst vil invitere alle årgangens 68 elever. Jeg er selv flere gange blevet ked af det: Hvorfor blev jeg ikke inviteret til festen i fredags? Hvorfor er hun med, men ikke mig? Og denne følelse er jeg ikke alene om. Det er frygteligt svært at skulle sortere og vælge fra, og mange vil derfor nok mene, at det bedste ville være ikke at holde fest i denne tid. Men det er svært, når man er 15-16 år, og er ved at gå bananas hjemme på sit værelse, fordi man så frygteligt savner at give den gas og fyre den af med sine venner:)

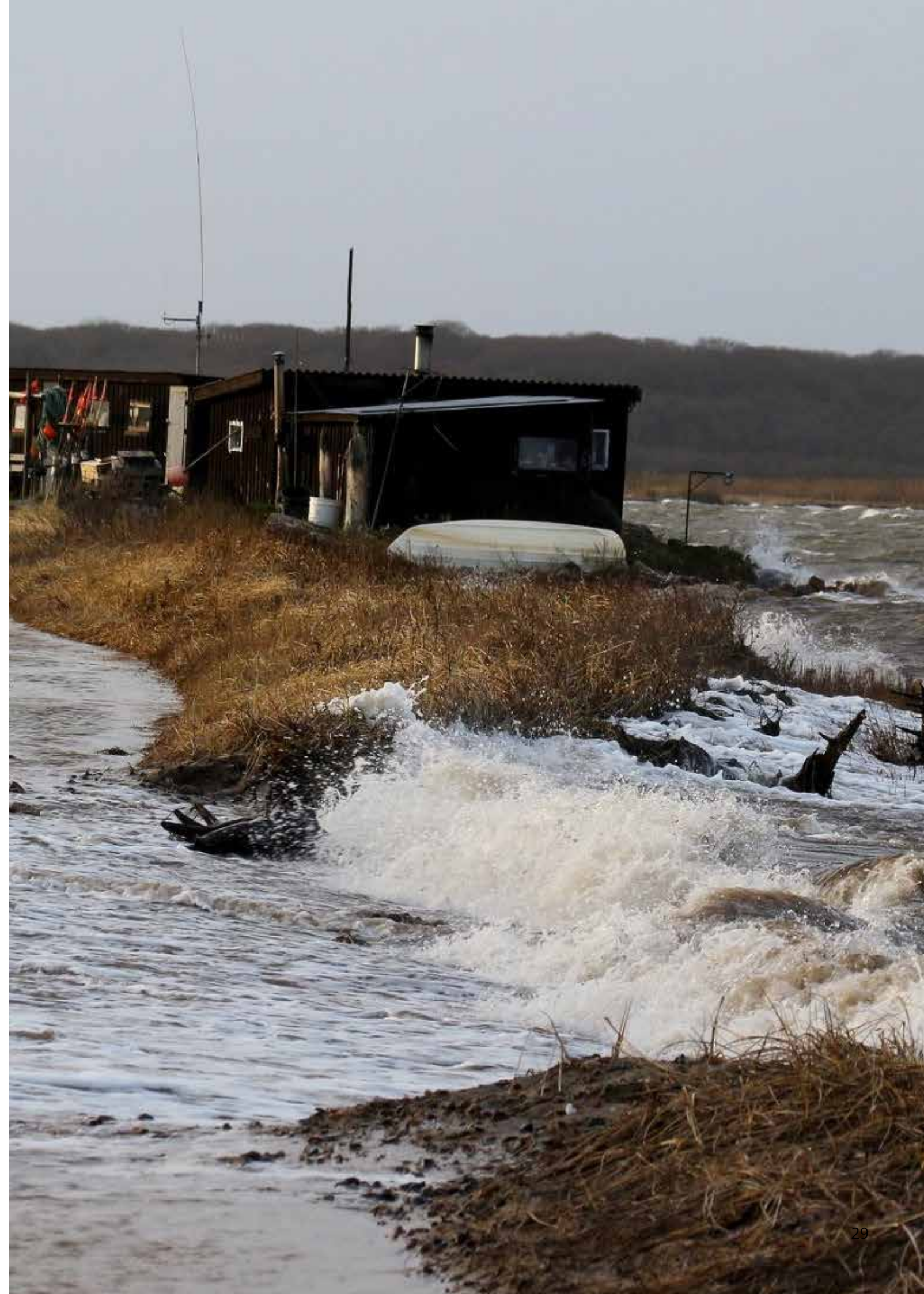
Jeg tror også, at denne tid påvirker alle mennesker forskelligt. Man glemmer måske helt, hvordan det er at være sammen med andre mennesker, og samvær kan gå hen og blive helt overvældende. Jeg har fx lige haft mit livs mærkeligste, fedeste og hårdeste weekend. Jeg har nemlig både nået at få en kæreste og slå op med ham igen på tre dage. Det var rimelig syret. Men det fortæller måske også bare lidt om, hvordan vi mennesker bliver påvirket forskelligt under denne tid...

Midt i denne mærkelige tid, går det også op for mig, hvilke ting der betyder meget for mig, og jeg får øjnene op for nye ting. Nu er der tid til flere gåture, tid til at ride heste og tid til at hygge ekstra meget. Der er også ekstra meget tid til at savne andre mennesker og føle sig taknemmelig over livet, venner og familie. Mål bliver sat for fremtiden, og jeg glæder mig utroligt meget til at se familien i Irland igen, til at rejse, ja til et liv uden restriktioner. Så når corona bliver "der var engang", vil jeg se det som en prøvelse og sætte ekstra meget pris på mit liv".

I cyberspace

"Hvis vi ikke ændrer retning, ender vi der, hvor vi er på vej hen".

Kinesisk ordsprog

Dorthe Dalsgaard

– sammendrag fra en samtale på Teams i sommeren 2021.

Egentlig burde vi have sejlet denne tur og ikke vandret, for snakken drejer sig rigtig meget om Det regner - MEGET. Vi skulle have mødtes på stranden ved Albæk anker- og landingsplads, en lille kulturhistorisk perle i Vestsalling, der blandt andet rummer gamle fiskerhuse, der kan dateres mere end 100 år tilbage. I stedet mødes vi i ly for vinden og regnen. Vi mødes i cyberspace. Vi er på Teams, og det er ikke første gang for nogen af os.

Dorthe Dalsgaard driver sammen med sin mand Avlscenter Dalsgaard med svineavl og planteavl. Hun sidder også i Byrådet i Skive Kommune, og i begge verdener skubbende pandemien på en positiv udvikling. "Danmark har mestret de teknologiske muligheder og har også investeret mere i dem end f.eks. Tyskland", siger hun med reference til den tyske uddannelsessektor. Her vågner de man nemlig brat op og opdagede for alvor under pandemien, at fremtiden kræver et hybridt skolesystem, som forbinder den klassiske klasseundervisning med virtuelle læringsmuligheder og alternativer.

I Dorthes optik tydeliggjorde "andet rul" af pandemien noget om lederskab og handlekraft på flere planer. Det tydeliggjorde noget om os selv og vores indre livs-leder, hvor vi fremadrettet hviler i og har en større tro på vores eget lederskab. Samtidig handlede det også om regeringens lederskab, der i en usikker periode dannede grundlag for en folkelig tillid til, at man kunne færdes trygt, fordi der var styr på det fra regeringens side. Der var desuden mange virksomheder, der klarede sig godt og skabte overskud - bl.a. fordi vi var med på den teknologiske vogn, inden Covid-19 blev indskrevet i ordbøgerne. Den handlekraft og det lederskab, der har fundet og fortsat finder sted, giver muligheder, der kan gribes og omsættes. Dorthe fortæller om en planteskole, der oplevede en stor opblomstring under pandemien, fordi den havde omsat sit salg til at finde sted både fysisk og som nethandel før Covid-19. Jo, der er også sket meget godt i en historisk svær tid. Dorthe mener, at lederskabet skal værdsættes, og at det individuelle lederskab skal prises. De mennesker, der tager lederskabet, er også dem, der skaber drive, og det er netop det, der gør, at udvikling finder sted og accelererer. Som Dorthe slår fast, så har pandemien stimuleret vores handlekraft, og har givet os mere mod på at tænke i fremtidsscenarier: "Kan vi klare en pandemi, kan vi da klare det meste!"

Dorthe mener også at kunne se, hvordan den digitale infrastruktur på landet, og de muligheder, der ligger heri i forhold til life/work balance, er blevet manifesteret. Måske behøver man ikke længere at pendle langt fem dage om ugen? Vi ser måske på pendling med nye øjne: Det handler fremadrettet mere om bæredygtighed, om at være klimaneutral, om det gode hverdagsliv. Samtidig spotter hun en kreativitet, der kan vækkes endnu mere hos de unge, så de bliver bedre til at udnytte de muligheder, der er på landet. "Vi skal hjælpe med igen at vække menneskets interesse for permakultur, højbede mv." siger hun og tilføjer: "I en tid, hvor der ikke er blevet rejst så meget fysisk, kan vi måske hjælpe flere unge på en rejse ind i biologiens og miljøets verden?" Uddannelsen som agronom og kærligheden til landet skinner igennem. Man mærker hendes begejstring, og det er svært ikke at lade sig forføre af den.

Dorthe har iagttaget, hvordan pandemien har medført, at flere unge synes klar til at binde sig. Hvor mange unge før rejste verden tynd bl.a. som backpackere, fordyber flere sig nu i noget nært. De binder sig til et sted ved f.eks. at få en hund, dyrke en have osv. Der er kommet andre perspektiver på, hvad det nære er, og hvad det kan gøre for os som individer. Dorthe fortæller om, hvordan deres rabarber er blevet ribbet af de unge familiemedlemmer. Det blev de ikke før i tiden. "Der

er kommet nye øjne på dem, og det glæder mig faktisk som landbrugskvinde. Det er jo et første skridt mod at se fremtidsscenarier for sig selv her på landet".

Dorthe ser den faciliterende rolle som vigtig i forhold til det, de unge måske ikke selv magter. Det handler om at guide og hjælpe i gang. "Vi, der bor her, skal gribe de impulser, der kommer og tage "ja-hatten" på. Der er et momentum nu pga. pandemien, og det er vigtigt, vi handler på den". Hun tilføjer: "Thy Whisky er et eksempel på det. Her var der to unge mænd og deres koner fra København, der havde en drøm – et momentum – som blev set og skubbet på i Thy. Det gjorde, at der blev mere hold i drømmen, og at de unge mennesker turde tage springet".

"Der er et eventyr i gang lige nu, og vi står midt i det. Norge havde sit olieeventyr, hvor vi lige her og nu har den grønne omstilling. Både i et individuelt og i et nationalt perspektiv, er det et eventyr, vi kan vælge at deltage i og være med til at præge".

Corona har givet os evnen til at "stoppe op" tilbage. Der er et eventyr i gang lige nu, og vi står midt i det. Norge havde sit olieeventyr, hvor vi lige her og nu har den grønne omstilling. Både i et individuelt og i et nationalt perspektiv, er det et eventyr, vi kan vælge at deltage i og være med til at præge. Hvad ønsker vi egentlig for fremtiden?

Med det store spørgsmål i luften bliver der for første gang stille i cyberspace. Det har sat tankerne i gang hos os begge, og spørgsmålet forbliver uforløst. Men tankerne myldrer frem, efter vi har takket af og logget os ud af Teams.

I fællesskab

"Hvo intet vover – keder sig ad helvede til".

Monica Ritterband

Finn D. Andersen

– Sammendrag fra en samtale under vandring ved Spøttrup.

Finn er et af de mennesker, der har beskæftiget sig længe og meget bredt med landdistriktsudvikling: personligt og fagligt, lokalt og nationalt, som institutionsleder og i foreningsregi, i praktiske og teoretiske projekter, i råd og i bestyrelser. Derfor er det heller ikke en overraskelse, at vandringen med Finn er i lokalområdet ved Rødding og Spøttrup, hvor der over en lang årrække er blevet arbejdet med egnsudvikling og flere større projekter.

Det ene projekt afløser det andet under vandringen både fysisk i landskabet og i Finns fortællinger. Nogle er færdige, nogle er under etablering eller fortsat udvikling og nogle er på idéplan. Turen går fra Spøttrup Kulturhal og forbi velpassede, udendørs idræts- og fritidsanlæg. Med stien om til Æblekassen – Spøttrup Borgs ankomstbygning, gennem parken ved borgen og langs voldgraven, hvor Spøttrup Sø åbner sig for blikket for enden af alléen. Videre langs søen op forbi Søndermarken, hvor et nyt væksthushusprojekt er på idéplan. Over på Vestsallingstien, der forbinder Spøttrup og Skive for gående, cyklister og ryttere, ned til skovbørnehaven og endelig op gennem pometet med genbank, utallige frugt- og nøddetræer og Danmarks eneste shelterplads beliggende i et pomet. Alle de nævnte steder er over årene blevet udviklet i et omfattende samspil mellem ejere, borgere, foreninger, offentlige myndigheder, forsknings- og vidensinstitutioner m.fl. – men som Finn understreger: "Det, man kan løfte med civilsamfundet som drivkraft, er utroligt".

Det er på én gang både til forundring, glæde og opmuntring at blive gjort opmærksom på den lokale drivkraft, der har været med til at muliggøre og fortsat drive, befolke og levendegøre alle disse tiltag. I denne fortælling om vilje til udvikling falder der et par gange bemærkninger om ting, der er vanskelige eller ikke går som planlagt. Men hele tiden søges der løsninger: "Naturstyrelsen, der ejer Polakhuset, snakker om at det måske bliver revet ned, og vandrestien langs søen fra Polakhuset til Borgen er de kommet til at hegne ind. Vi er nogle, der skal have et møde med dem om det." De lokale grupper, der arbejder med bl.a. egnens landskabsmæssige oplevelser og friluftsmuligheder, er meget skarpe på, at alle de rekreative arealer og vandringsmuligheder ved Spøttrup Sø også har betydning for Spøttrup Borg, der drives af Slots- og Kulturstyrelsen. Det er for dem en helhedsoplevelse, hvor borg, landskab og landsby spiller sammen historisk set, og som også kan give meget til den oplevelse, Spøttrup Borg i dag tilbyder sine mange gæster.

Finn fortæller også, hvordan han har oplevet, at indsatsen med at udvikle lokalområdet er blevet mere og mere strategisk med årene i forhold til civilsamfundets indsats. Rødding har over årene deltaget i flere forskningsprojekter. Et af de seneste har bl.a. haft fokus på betydningen af en landsbys evne til at organisere sig. Der vil altid være mange organisationer, grupper og mennesker med forskellige interesser i en landsby, heldigvis. Samtidig kan en organisering af landsbyen bevæge sig på forskellige niveauer. Men en god, samlende landsby-organisering, der kan være med til at håndtere, systematisere og støtte op om de mange forskellige opgavetyper, betyder, at landsbyens civilsamfund kan og vil løfte mange opgaver.

Vi reflekterer over, at en god landsby-organisering, der lykkes med at planlægge forud og holde liv i projekter, sandsynligvis også er med til at bære landsbyen bedre om på den anden side af noget så indgribende som en pandemi. Mange lokale aktiviteter blev sat på pause også i Rødding under coronaen, og Finn udtrykker sin bekymring og medfølelse for de små spisesteder og andre erhvervsvirksomheder, vi passerer på turen. Men tiden er også blevet brugt til at udtænke og planlægge de næste skridt i igangværende og kommende projekter. Der er kørt nogle ting i stilling,

der er klar til at blive arbejdet videre med. Nogle af de kommende events og projekttiltag udvides ligefrem og er blevet mere ambitiøse. "Når vi har henvendt os og fortalt, at vi planlægger at udvide og forlænge f.eks. den kommende æblefestival, så har stort set alle været meget ivrige efter at være med. Jeg tror, folk bliver helt vilde med at komme til at deltage i alt muligt igen", lyder det energisk fra Finn.

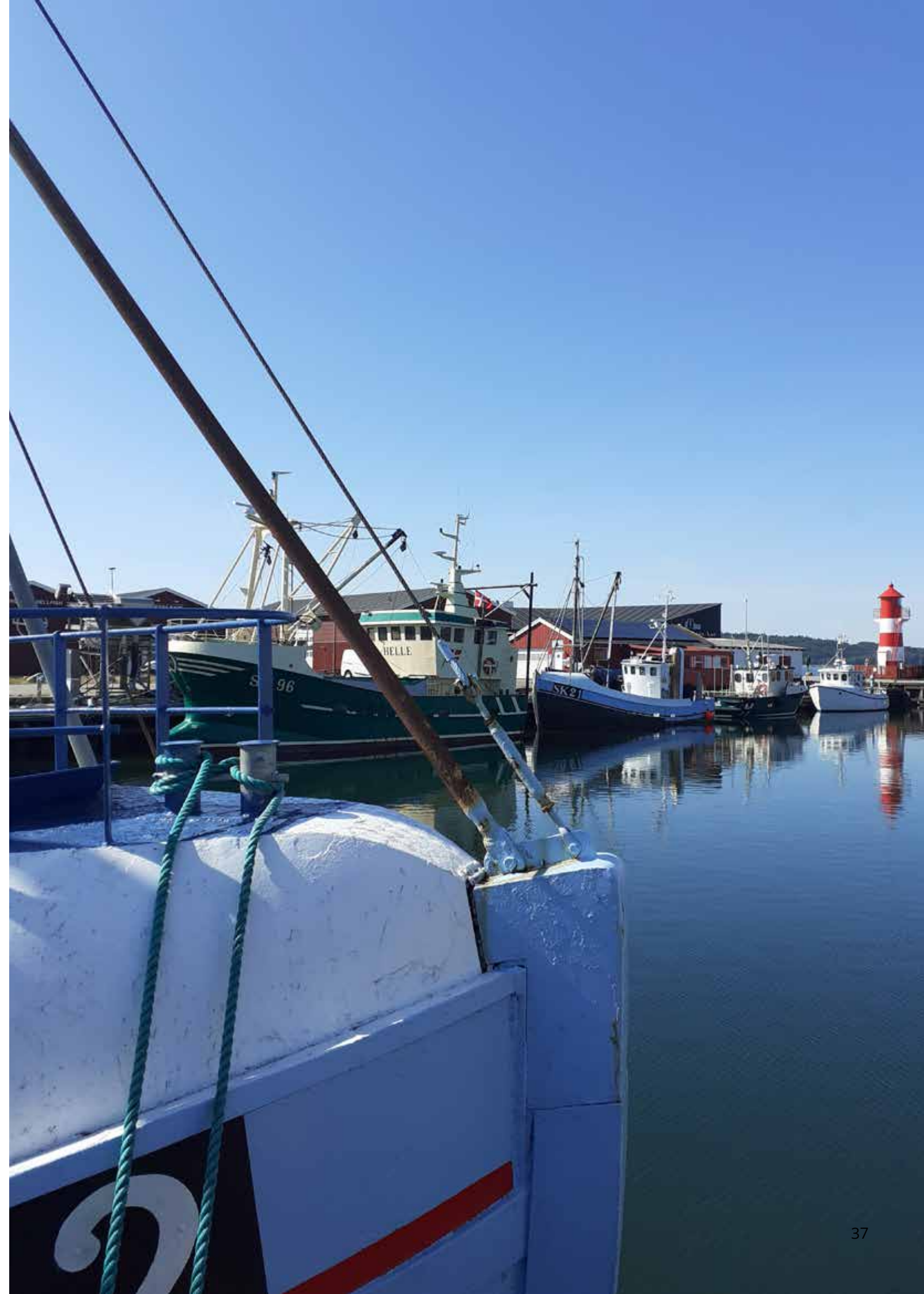
Den årlige æblefestival i Rødding er et af resultaterne af projektet "Rødding – Æblets By", hvor vores vandring også bringer os til pometet. Projektet er et herligt eksempel på, hvordan land og by spiller sammen i en langsigtet udviklingsproces. Pometets genbank er et samarbejde med pometet under Københavns Universitet, der netop er ved at opsætte QR koder i genbanken, der fortæller om de forskellige æblesorter. Pometet passes af lokale borgere, ligesom der er frivillige grupper, der arbejder med podning, plantning, ciderfremstilling, rundvisninger mv. Også til æblefestivalen, hvor der bl.a. arbejdes meget bevidst med at udvide festivalens tilbud omkring den faglige og professionelle viden, sker der et stort samspil mellem land og by såvel blandt arrangører som besøgende.

"Det, man kan løfte med civilsamfundet som drivkraft, er utroligt".

Mellem mennesker

"Mest af alt holder jeg af hverdagen".

Dan Turéll

Rasmus O. Kardyb og Kirsten Jørgensen

– sammendrag fra en samtale under vandring ved Limfjorden og i Glyngøre.

To håndværkere ligger på knæ ved et dæksel på ydersiden af den nye træterrasse, der er ved at blive lavet udenfor Limfjordens Hus i Glyngøre. Her starter vores vandring med Kirsten og Rasmus. Kirsten er formand for borger- og erhvervsforeningen. Rasmus er kok og driver restauranten, Limfjordens Hus. Træterrassen er blevet lidt et udflugtsmål for folk i byen. Mange kommer lige forbi og ser, hvordan arbejdet skrider frem, og får en snak om at det er godt at se, at man i huset tydeligvis forbereder sig til at kunne udvide serveringen.

Vi går langs havnen og fortsætter ud langs stranden mod nord. Rasmus og Kirsten er enige om, at det har været svært med den coronaskabte nedlukning, også fordi det kom til at vare i så lang tid. Men de er også enige om, at de tydeligt kan mærke, at folk alligevel hele tiden har været i gang. Stemningen i den anden periode var anderledes end under den første nedlukning, hvor der kom et væld af spontane og kreative tiltag i byen; hvor folk ligesom ville muntre hinanden op og fandt en masse veje til at fortælle hinanden, at det hele nok skulle blive godt igen. Det var som om, man under den anden nedlukning overvejede tingene lidt mere, og alle blev ligesom lidt langsomme. Men nogle brugte faktisk tiden og situationen til dybere overvejelser, der er til gavn for byens fremtid. "For os har det hele tiden været vigtigt at vise, at vi er i gang, og at vi hele tiden har forberedt en åbning. Situationen, i de måneder der er gået, har godt nok nogle gange betydet, at vi skulle grave helt ned i bunden af den mentale rygsæk for at finde Ja-hatten. Men vi har hele tiden samlet nye ideer til ting, der kan ske i fremtiden, sammen i rygsækken", fortæller Rasmus med et smil. Det dybere engagement, der måske voksede ud af den lange nedlukning, kommer også til udtryk i nogle af de henvendelser, der kommer til borger- og erhvervsforeningen, kan Kirsten mærke. Foreningen træder ind i mange ting med den form for støtte, bestyrelsen dels kan give som et af byens talerør, dels som en samarbejdspartner. "Der var nogle unge mennesker, der fik en god idé med et areal, der kunne rumme nogle spændende boligmuligheder. Så har vi i fællesskab taget nogle snakke med Kommunen, og nu ser de fra Kommunens side videre på ideen også i forhold til planlægningen af andre byggearealer i byen", beretter Kirsten som eksempel.

Rasmus og Kirsten er også enige om, at der kommer mange gode tiltag netop fra den yngre generation. Glyngøre er altid et virksomt sted. Folk støtter hinanden og hinandens projekter, og det smitter også af på de yngre folk. Rasmus må selv siges at høre til den yngre generation. Sammen med sin familie valgte han – faktisk kort tid inden coronaen blev til en pandemi – at rykke en lovende kokkekarriere fra København til Glyngøre. I den korte tid, teamet i Limfjordens Hus fik til at trylle med de lokale råvarer, inden den første nedlukning var en realitet, vältede det ind med lovprisninger og gode anmeldelser. Ikke uden grund anmeldte Nordjyske stedet med overskriften: "Udsigten er formidabel – men maden er bedre". Limfjordens Hus er en spændende arbejdsplads for byen, og det trækker samtidig med sig, at der skabes en mulighed for øget bosætning: en køkkenchef med familie flytter til, en kokkelev søger lejlighed osv. Det hører med til historien, at selve bygningen, Limfjordens Hus er folkeejret af omkring 100 aktionærer.

Det viser sig, at det er en ambition for både Kirsten og Rasmus, netop at lave det sted, de bor og arbejder, så dejligt i hverdagen, at folk får lyst til at flytte til eller komme på besøg – mere end at de kommer, fordi der er noget spektakulært eller helt særligt. Det bliver også ret tydeligt, mens Rasmus taler sig varm, at han som erhvervsdrivende faktisk ikke i første omgang ser sine besøgende som kunder eller forbrugere, men som hele mennesker og som relationer, der betyder noget for og indgår i hans hverdag og i hans definition af livskvalitet. På samme måde har Kirsten

en tilgang til borger og erhvervsforeningen, der strækker sig ud over, at hun varetager en bestemt forenings interesser og tilbud. Hun har også et skarpt fokus på foreningens rolle i byens helhed og udviklingsmuligheder, og på at borger- og erhvervsforeningen kan - og gerne vil - hjælpe på mange forskellige måder, når folk henvender sig.

"Hverdagen er god i Glyngøre", siger Kirsten, mens vi går tilbage mod byen gennem skoven. "Der er balance mellem, at det er et sted med helt vidunderlige omgivelser, samtidig med at folk sætter barren højt". Der er med andre ord ingenting i vejen for at have sin egen, lokale gourmetrestaurant. Der er mange virksomheder, institutioner og grupper i byen og lokalområdet, der tænker ambitiøst og sætter sig store mål, samtidig med at man rummer hinanden og støtter hinanden. Folk holder fast, støtter hvor de kan og bliver ved med at byde sig selv og hinanden ind i fællesskabet, selv da der var lange udsigter til en genåbning, fordi der er gode relationer alle steder. Der er ikke kun tale om det fornuftige samfundssind eller en simpel "noget for noget" mentalitet. I et velfungerende lokalsamfund bliver det dybere, fordi man ser hinanden og bliver set i mange relationer og forbindelser. Der er en erkendelse af, at man styrkes ved at støtte hinanden. Måske er det denne holdning til at skabe og fastholde den gode hverdag, hvor alle, der har lyst, kan indgå som konstruktive brikker – kombineret med de optimale fysiske omgivelser - der bringer Glyngøre godt over coronaen og videre ind i fremtiden.

"Måske er der blevet skabt mental grobund for, at kultur- og kunstverdenen kan flyde meget mere frit mellem land og by".

Tilbage på havnen slutter vi ved Kassehuset. Den store bygning blev i sin tid bygget som produktionssted for kasser til havnens fiskeindustri. I dag er det byens forsamlingshus og et kultursted, hvor der afvikles alt fra private fester til offentlige koncerter. "I Glyngøre vil vi også gerne de større byer, og mange folk her bruger også byerne", siger Kirsten. "Men under coronaen blev der bare en lang periode, hvor alt det, vi normalt tager til de større byer for: kunstudstillinger, værtshusbesøg, butikker og shopping, var lukket. Så er man mere opmærksom på at bruge det lokale". I lokalområdet som Glyngøre har beboerne også oplevet, at folk fra byerne er begyndt at nyde landlivet langt oftere i deres fritid: sommerhusområder, naturområder mv. er blevet besøgt igen og igen. Vi taler om, at det også kan være spændende for relationerne mellem land og by, hvis byernes kultur- og kunstinstitutioner begynder at bruge landområderne meget mere regelmæssigt. Her er et publikum, god plads og gode steder både udendørs og indendørs. Det kunne være en slags renæssance for de omrejsende kulturtilbud: biograf, teater, udstillinger, ballet osv. Måske er der blevet skabt mental grobund for, at kultur- og kunstverdenen kan flyde meget mere frit mellem land og by.

Om udsyn

"Du må selv være den forandring, som du ønsker at se i verden".

Mahatma Gandhi

Claus V. Mikkelsen

– sammendrag fra en samtale under vandring ved Kås Hoved.

Vi åbner lågen op og bevæger os ind i et område med naturgræsser og gamle krogede egetræer og hvidtjørn. Vi er på Kås Hoved, en fredet halvø i Vestsalling. Hedeområdet i den sydlige del af fredningen, rummer ikke mindre end 18 oldtidshøje, og vi har kursen direkte imod én af dem. Claus har en lang karriere bag sig fra det danske forsvar med udsendelse i internationale operationer under FN og Nato. De sidste 11 år i forsvaret arbejdede han i et videncenter indenfor kemisk forsvar, og har blandt andet siddet som formand for en permanent NATO-arbejdsgruppe. I dag er det internationale liv og majortitlen skiftet ud med titlen "ansvarshavende redaktør på Månedsmagasinet Skive, Salling, Fjends, Fur". Et magasin, som Claus startede op, da karrieren i forsvaret blev fortid, og der blev frigivet mere tid til at arbejde med noget af det, hans hjerte igennem årtier har brændt for: lokal udvikling og fortællinger om alt det, der sker på egnen.

Der venter os et helt storslået syn, da vi når oldtidshøjens top: panoramaudsigt ud over naturområdet og fjorden der leger med vinden. For den er stærk i dag, vinden. En tavshed breder sig, og vi står og suger det vilde og det storladne til os. "Her har vi godt nok haft nogle gode NATO-møder", siger Claus pludselig, og det slår mig, hvordan verden slet ikke er så stor endda, og hvordan afstanden i dag er noget andet, end de var engang. Samtidig står det klart, hvor meget den kontekst, vi rent fysisk befinder os i, kan rammesætte den dialog, der finder sted.

Det bliver til en snak om det store landskab: international Covid-politik, om maskefald i USA og UK, og om hvordan pandemien har tydeliggjort en hel masse ift. mennesket som individ kontra som en del af et fællesskab. Coronapandemien har, ifølge Claus, vist, at der er behov for en statsmagt, og for at vi kan agere ift. til noget større og vigtigere end det enkelte individ. "Det internationale samarbejde i EU er stærkt, det har Covid-19 også vist", siger han og tilføjer, at EU består af ca. ½ mia. indbyggere, og at EU er økonomisk stærk; faktisk både større befolkningsmæssig, og stærkere økonomisk end f.eks. USA. "Sat i en national kontekst er EU et sammenrend af udkanterne, som er stærke sammen" siger han og tilføjer, at Region Midt befolkningsmæssigt og økonomisk næsten måler sig med Region Hovedstaden. Det glemmer vi bare alt for ofte i vores retorik om landet. "Men Danmark er alt for lille til polariseringer", tilføjer han. "Skal vi have et Danmark i balance og et stærkt Danmark, skal der mere balance imellem udkanten og de større byer. Det kræver, at alle bidrager, og alle får, men dén fordeling er skæv i dag", erklærer Claus. Den centralisering, der gennem årtier har fundet sted i Danmark, har også resulteret i et demokratisk underskud i flere landområder. Der er for få stemmer med vægt til at tale for udkanten, og det har skubbet på den ubalance, som centraliseringen har afstedkommet.

Vi bevæger os videre ned mod Kås Hoved, mens vinden skiftevis trækker og skubber til os. Underlaget er ujævnt af de mange græstuer. De gamle krogede og vindblæste egetræer, fortæller deres helt egen historie om et langt liv, hvor vindens luner har sat et tydeligt aftryk på deres vækstmuligheder. Claus stopper op. Står lidt og siger så: "Vi har slet ikke råd til den ubalance i Danmark! Udkantens potentialer er mange. Set ift. den danske økonomi er der talrige eksempler på små lokale produktionsvirksomheder på landet, der har vokset sig til internationale mastodonter: Grundfoss, Vestas og Danfoss for blot at nævne nogle." Sidstnævnte blev eksempelvis grundlagt af Mads Clausen i 1933 på forældrenes gård i Elsmark sydøst for Nordborg, mens Vestas historie går tilbage til 1898, da Hans Søren Hansen grundlagde sin smedevirksomhed i den vestjyske by Lem. Claus nævner lokale virksomheder, der har deres rødder på landet, og som på samme vis har vokset sig store: NC Nielsen, Scantruck og Thise Mejeri. "På landet har vi tradition for og evne til at

udføre vores ideer på et helt konkret plan. Vestas eksisterer i dag pga. den tradition og evne og var f.eks. aldrig blevet til på indre Nørrebro i Studentermiljøet". Det er ifølge Claus den tradition og de evner fra landet kombineret med den mere akademiske forretningsudvikling og kommercialisering, der traditionelt er koncentreret omkring byerne, der er med til at skabe fremtidens virksomheder. Dansk økonomi er med andre ord afhængig af de kompetencer, som både land og by har, og som samlet set kan gøre en spirende, lokal idé til en national og international succes.

På vej tilbage mod den oldtidshøj hvor hele snakken begyndte, kommer vi omkring brobyggende processer, og processer hvor vi skal give og tage og handle sammen i fællesskab, for noget der er større end os selv. Her påpeger Claus, at legitimitet og tryghed er meget vigtige aspekter at tænke med; uanset hvilken skala der arbejdes med. Noget som håndteringen af pandemien også har bekræftet. På samme vis ser han det fysiske møde som en væsentlig faktor. Det digitale rum har under pandemien kunnet samle og understøtte et eksisterende fællesskab på egnen. Det har de god erfaring med fra både virtuel fællessang, virtuel fællesspisning, virtuelle foreningsmøder mv i Lihme-området, hvor Claus bor. Men han fortæller også om, at han har fået en ny nabo. En vældig rar tilflytter, som oplevede, at det var svært at bygge relationer op i lokalmiljøet i en tid, hvor der hverken var fysiske borgermøder, fællesspisning eller fysisk foreningsarbejde, man kunne engagere sig i.

"Det er ikke i det digitale rum, vi bygger relationerne op. Det er heller ikke i det fysiske møde. Nej, det er i det fysiske "mellemrum",

Det er ikke i det digitale rum, vi bygger relationerne op. Det er heller ikke i det fysiske møde. Nej, det er i det fysiske "mellemrum", det værdifulde sker. Det er over kaffen i pausen, ventetiden op til at vi går i gang, eller i snakken efter at det hele officielt er rundet af. "Mellemrummet er værdifuldt, for det øger inklusionen, ved at vi opbygger relationer og tillidsbånd. Det giver en større rummelighed og et rum, hvor man tager sig mere af hinanden". Det digitale kan nok holde tingene i kog, men det fysiske fordrer en anden nærhed og giver herigennem et bedre debatforum, hvad enten det er til et lokalt borgermøde, et nationalt folkemøde eller et internationalt NATO-møde. Mellemrummets tidsrum kan noget helt særligt i en tid præget af tidspres.

Det internationale og travle arbejdsliv har gjort, at Claus i særlig grad nyder livet på sin landejendom. Her bor de i øvrigt flere generationer sammen, og det giver tid til netop mellemrummet i en ellers travl familietid. Det er det lokale og det nære, der fylder i fysisk forstand, men det brede udsyn gennemsyrrer ham som menneske og giver perspektiver til eftertanke.

I perspektiv

"Den menneskelige race har et stort og vigtigt våben. Det er evnen til at grine".

Mark Twain

Maria og Johannes B. Rask

- sammendrag fra en samtale under vandring i Hvidbjerg Plantage, og Johannes' digt om corona-tiden.

Han er på sporet af noget, Sherlock, en lille kortbenet Jack Russel terrier, der hjemmevant har direkte kurs mod Hvidbjerg Plantage. Maria og sønnen, Johannes, guider os rundt i plantagen, mens de fortæller om, hvordan de bruger det her sted rigtig meget, og om hvordan den lange corona-pandemi gjorde det til et sted, hvor hele familien kommer mere.

"Ungerne gider for det meste ikke, men elsker det, når de først kommer afsted", pointerer Maria, mens Johannes nikker samtykkende. Også omgivelserne omkring deres nedlagte landbrug har de nydt godt af med store vidder, egen skov - og ikke mindst den store gildesal i laden, hvor Johannes og de tre søskende mødtes med udvalgte venner, da smittetal og restriktioner satte rammerne for fysisk samvær. "Her er både plads til at være sammen som familie og til at være sig selv", siger Johannes. Det er tydeligt, at det er noget, han værdsætter.

Johannes startede i sommeren 2020 på HTX. Det var en usædvanlig start, hvor de efter få måneder sammen blev sendt hjem til ren online-undervisning. Sociale arrangementer, fester, fritidsaktiviteter og lignende blev alt sammen sat på stand-by. Johannes fortæller om, hvordan det har styrket relationerne til vennerne fra folkeskoletiden, som bor og lever lige rundt om hjørnet. Han beretter også om, hvordan han oplevede pandemien helt anderledes ift. årstidernes skiften: "Andet rul har heldigvis været noget andet, fordi der var vinter. Det gjorde det nemmere, fordi man så ikke er gik glip af så meget", siger han.

Det tager tid at bygge nye relationer op, og hvordan mon med kærlighedslivet som ung i en pandemitid? Det bliver vi ikke klogere på denne dag, for samtalen drejer sig over mod det digitale i skolerne, som på andre områder har været en brobygger. F.eks. forældresamtaler der har været online: "Det har været supergodt, og det giver jo heller ikke mening, at vi er så mange, der skal pisces op på skolen. Jeg kan også se, at mange flere forældre deltager, når det er online, end når det er fysisk. Det håber jeg bliver ved på den måde", siger Maria.

Maria har oplevet, at de mange anbefalede tests har sat livet på landet lidt i perspektiv, for der er meget logistik, der skal på plads med fire børn i huset, og der mangler muligheder for, at børnene selv kan komme rundt. "F.eks. går bussen ikke ret tit" pointerer Johannes, og Maria tilføjer "I weekenden tager det en time at komme til Skive, selvom vi kun bor 4 km udenfor byskiltet. Jeg elsker jo at bo på landet, det er slet ikke det, men de problemer, der er ved at bo her, blev altså tydeligere under pandemien. Og vil man have, at der skal være liv herude, er det altså en forudsætning, at der også sker noget kultur og idræt herude, og at man rent praktisk kan komme til, fra og rundt".

Maria oplevede for nogle år tilbage, at hendes liv fra den ene dag til den anden ændrede sig drastisk, da hun fik en blodprop, der ramte hende med så voldsomt et slag, at hendes egne bevægelsesmuligheder blev begrænsede for altid. Men som det nylandende job og samtalen i Plantagen også beretter, har det ikke slukket hendes livsgnist. Hun fremstår som en kraftfuld kvinde, mens hun kører afsted på den scooter, der på én gang både er en påmindelse om den tabte bevægelighed, og som samtidig giver hende en frihed til at komme rundt. Maria savner sociale fællesskaber med andre, der som hende har fået en hjerneslæde og er Mor til hjemmeboende børn. "Den slags fællesskaber har de kun i de store byer; vi har ikke noget af det i Skive og omegn", fortæller hun. Det leder hen til en snak om, hvordan det online fællesskab, vi af nød lærte at dyrke, måske kan være med til at bygge bro, men at det nok ikke vil være tilstrækkeligt i sig selv. Kan det "online rum" åbne op for en brobygning mellem de tilbud, der er i by og på land, og mellem de mennesker der bor og lever der? Og kan det skabe en bevægelse, så de fysiske fællesskaber i byerne også bevæger

sig uden for bygrænsen? Relationer og fællesskaber er i hvert fald et grundvilkår for mennesket, uanset om det er bosat i eller uden for byen, og uanset om der er pandemi eller ej.

"Jeg elsker jo at bo på landet, det er slet ikke det, men de problemer, der er ved at bo her, blev altså tydeligere under pandemien".

Vi nærmer os det sted, hvorfra turen begyndte. Sherlock lunter stadig afsted med snuden mod jorden. Han kender ruten. Her i Plantagen er der en ro, og de fysiske manifestationer af corona fylder ikke så meget i landskabet herude, som de gør i byen. Her kan man faktisk glemme corona, hvis man ikke lige får tændt for tv'et. Maria er heller ikke bange for at blive smittet, for der er jo masser af plads. "Det eneste, der for mit vedkommende har ændret sig med coronaen, er, at jeg ikke længere giver hånd. Det savner jeg nu, og det håber jeg kommer tilbage engang, selvom jeg tvivler", siger hun. Vi slutter turen af og vore veje deles, uden håndtryk men med masser af indtryk.

Johannes skrev et coronadigt, som giver os endnu et indtryk. Det beskriver med satire og skarpsind, hvordan vi var – ja, hvordan hele situationen var - dengang i foråret 2021:

Hvorfor 2021?

*Alt dette Corona roder med deres hoveder
Mennesker bundet til deres hjem
Valutaen dykker og værelset det roder
Samfundet strammer sin rem*

*Bliv hjemme eller få folks liv på spil
Du skal vide, at folk dør
Flokke handler dog stadig som de vil
Husk at testes vis du skal til frisør*

*Tomme gader og trafik i skoven
Fjerne steder med fjerne ansigter
Tomme blikke med sol foroven
Værst er det for dem uden pligter*

*Endnu et år er vi lukket ned
Hvor længe skal det dog blive ved?
Det bliver dog bedre dag for dag
Vi testes oftere med ubehag*

*Nu er snart frie i Danmark min ven
Det eneste der kan hjælpe er vacciner
Næste år gør vi det hele igen
Den britiske variant giver hovedpiner*

Johannes B. Rask, 2021

Til eftertanke

"Kun den, der standser op, er på vej".

Tommy Hellsten

Regitze M. Andersen

Skrevet af Regitze M. Andersen sommeren 2021. Regitze er født og opvokset i Spøttrup, Skive Kommune og bosat i Aalborg. Hun er ansat i Skive Kommune som planlægger og har i sit speciale på AAU sat fokus på strategisk planlægning i landdistrikter.

Coronapandemien lukkede landets grænser og begrænsede vores vanlige aktiviteter. Det gav en helt særlig anledning til at udfordre "plejer". Det gjaldt både hverdagens "plejer" i form af turen i svømmehallen, arbejdsdagen på kontoret og aktiviteter i sociale fællesskaber. Det gjaldt weekendens "plejer" med biografturen, kulturlivet eller familiemiddagen. For mange menneskers vedkommende blev sommerens "plejer" også udfordret, hvad enten det var den tilbagevendende ferierejse til sydens sol, til europæiske storbyer eller andre destinationer uden for de danske himmelstrøg. I 2019 stod verden åben. Det var muligt at rejse til nær og fjern, gå på opdagelse i fremmede kulturer og landskaber. I 2020 blev det anderledes. Ferie i det danske sommerland blev en præmis, der gav anledning til at udforske det danske landkort. Selv var jeg på en Tour de Vestkyst med stop undervejs på egne, som jeg ikke har besøgt i mit voksenliv. Som førstegangsbilejer virkede det som en selvfølge at tage på køreferie denne sommer, men hvis grænserne havde været åbne, var destinationerne nok fjernere end Thisted, Thyborøn og Tønder. Trods de relativt korte afstande, var oplevelsen af at lade sig overraske over den store variation i det danske landskab alligevel en øjenåbner. Måske det slet ikke var så tosset at være turist inden for egne landegrænser.

Jeg har altid været glad for den danske natur – og alligevel har den været svær at vælge aktivt til som et rejsemål, når den globale verden har tilbudt oplevelser i fjerne egne. For nutidens unge generation har det at skulle opleve Europa såvel som oversøiske rejsemål næsten føltes som en forventning. Jeg tror på, at det er både sundt og dannende at rejse, men det er næsten noget ironisk ved at rejse til en fjern ø i Indonesien før man har oplevet det Sydfynske Øhav eller besøgt Livø i Limfjorden. Fremover vil jeg måske prioritere at gå på opdagelse i mit eget land – i hvert fald en gang imellem.

Måske kan der drages en parallel til den måde vi bosætter os på og lever på – og nogle af de oplevelser som pandemien måske har gjort synlige for os. Gennem de seneste århundreder er der sket en vandring fra land til by, og den sker fortsat ufortrødent. Byerne huser jobs og uddannelser, og mange mennesker lader sig tiltrække af byernes mange muligheder for kulturtilbud og konstante summen af liv. Men bor de mange mennesker i byerne, fordi de ikke kan sige nej til de mange tilbud og det summende liv, der findes i byerne? Eller bor de der, fordi byen huser jobs, og fordi det er praktisk med en kort afstand til arbejde, fritidsaktiviteter og daginstitutioner i en travl hverdag? Ligesom coronapandemien udfordrede mit "plejer" for feriedestinationer, tror jeg helt klart, at coronapandemien også har udfordret "plejer" på mange andre områder. Pandemien har virkelig testet hjemmekontor og hjemmearbejdsdage af i praksis. Jeg er spændt på at se, hvordan erfaringerne kommer til at afspejle sig i indretningen af arbejdslivet fremover. Jeg forestiller mig, at flere vil gøre brug af hjemmearbejdsdage – også når coronapandemien en dag er fortid. Jeg har en forhåbning om, at det kan medføre en større fleksibilitet og give nogle nye forudsætninger for at bosætte sig på nye måder – eksempelvis gøre det attraktivt for flere at bosætte sig i landdistriktet til trods for potentielle pendlerture til jobs i de større byområder. Færre dage med transporttid må alt andet lige frigøre noget tid til andre gøremål og interesser.

Man kan forestille sig, at tiden efter pandemien kan blive et momentum for forandringer. Hvad enten det er indholdet i vores hverdag, vores ferievaner, arbejdsliv eller noget helt fjerde. "Plejer"

har været fraværende i en lang periode, og der er nu en god mulighed for at reflektere og tage ved lære.

Noget, der ikke har været lukket ned under corona, er naturen. Selv når al udendørs og indendørs idræt har været sat på stand by, har naturen holdt åbent og taget imod besøg. Undersøgelser af danskernes motionsvaner og brug af naturen under coronapandemien har vist, at danskerne har brugt naturen mere under pandemien. Flere er begyndt at tage på vandreture, og mange danskere har fået øjnene op for naturen som idrætsarena – både til lands og til vands.

"Mon der er et særligt momentum for at styrke landområderne med det spotlight, der lige nu er på naturen, vidderne og roen derude på landet?"

Som geograf og byplanlægger har jeg en interesse for udvikling af by- såvel som landområder. Jeg er derfor nysgerrig på, om pandemiens "markedsføring" af den danske natur kan vise sig at få en positiv effekt på landdistriktsudvikling. Mon der er et særligt momentum for at styrke landområderne med det spotlight, der lige nu er på naturen, vidderne og roen derude på landet? Mon flere har fået øjnene op for livet på landet og midt i naturen?

Det eksplosive sommerhussalg under pandemien indikerer også en tiltrækning til områder med ro, nærhed til naturen og et helle fra hverdagen. Jeg håber, at oplevelserne med naturen, ferieophold i det danske land og interessen for sommerferieboliger i vandkanten under pandemien kan give anledning til at diskutere muligheder for at styrke udviklingen i landdistrikterne. Det gælder både i måden vi taler om landdistrikterne, men også finansielt for at skabe en bedre balance. Måske "plejer" også kan udfordres her.

Ydre plads og indre rum

Det unikke, landlivet havde at give til os under pandemiens "første bølge", var masser af plads. Vi fik et fornyet, kollektivt blik for, at de mange og de let tilgængelige fysiske rum på landet var og er en gave, der kan bruges på mange nye måder også i fremtiden og af os alle. Under den "anden bølge" blev dette suppleret med et øget fokus på, at der måske også ligger et uforløst potentiale og nye muligheder i en udvidelse af og med det mentale, indre rum og med at tilføre arbejdet en ny, både reflekteret, helhedsorienteret og kreativ dimension til gavn for en bæredygtig udvikling for livet på landet og for forholdet mellem land og by.

1000 tak til alle bidragsydere

Illustrationsliste

Forside: Martin Frøsig, illustrator
S.02: Foto: Pro-vins ApS
S.04: Foto: Pro-vins ApS
S.07 Foto: Susanne Jensen
S.09 Foto: Susanne Jensen
S.10 Foto: Janiere Fernandez fra Pexels
S.13: Foto: Pro-vins ApS
S.17: Foto: Pro-vins ApS
S.21: Foto: Pro-vins ApS
S.25: Foto: Garry Keyes
S.27: Foto: Susanne Jensen
S.29 Foto: Kirsten Marie Olesen
S.33: Foto: Pro-vins ApS
S.37: Foto: Pro-vins ApS
S.41: Foto: Pro-vins ApS
S.45: Foto: Pro-vins ApS
S.48-49: Foto: Susanne Jensen
S.51: Foto: Pro-vins ApS
S.54-55: Foto: Susanne Jensen

Hvem er Pro-vins ApS?

Berit Brunsgaard, Sille Christiane Linnet og Ditte Staun udgør sammen Pro-vins ApS.

Vores viden og erfaring med fundraising, udviklingsarbejde, samskabende processer og kreative workshops, gør os gode til at arbejde med på den idérigdom, der er blandt mennesker.